

konkubine nisu bile toliko ograničene, zapravo je konkubinat bio gledan kao brak bez papira. Autorica donosi brojne primjere u kojima se može zaključiti da konkubine nisu bile izložene smanjenju prava, iako konkubinat nije bio poželjan.

U radu *Prostitucija u kasnosrednjovjekovnom i renesansnom Dubrovniku* (89.-105.) Gordan Ravančić govori o marginalnoj skupini prostitutki u svagdašnjem životu Dubrovnika na temelju arhivskih dokumenata i literature. Smatra da je općenito prostitucija bila tolerirana, ali vrlo neprihvaćena i osuđivana u Dubrovniku tog doba. U 15. st. ta se situacija promijenila jer su počela suđenja prostitutkama upravo zbog njihova posla. Autor smatra da su te promjene u stajalištu nastale zbog očuvanja nekih tradicionalnih vrijednosti, u razdoblju kad su počele novosti i napredci toga doba prodirati i u dubrovačko društvo.

Sabine Florence Fabijanec u radu *Jesu li stranci marginalci? Razmatranje položaja stranaca u srednjovjekovnom društvu* (107.-127.) na početku daje etimološko objašnjenje pojmova stranac i marginalac. Podsjeća da je u to doba osjećaj nacionalnosti nepoznat, ali da dolazi do definicija skupine prema vjerskim, zemljopisnim i kulturnim značajkama. Kao prvu barijeru autorica spominje jezik te navodi primjere toga doba za svoje tvrdnje. Kao sljedeći razlog nerazumijevanja i distanciranosti navodi vjeru jer kao što kaže, to je bio jedan od razloga tolikoj netrpeljivosti i nasilju. Razlog za razlikovanje bili su i običaji, različite percepcije o pojmu što je «civilizirano» u različitim narodima. Doseljenike su sumnjičavo gledali jer su smatrali da su izvor neprilika, pogotovo ako su otišli iz svoga matičnoga kraja zbog političkih razloga. No, u mirnija vremena, kako kaže autorica, bilo je moguće postati građaninom npr. ženidbom s domaćom ženom ili stupanjem u javnu službu. Više faktora utječe na to hoće li stranac biti prihvaćen ili ne, uglavnom su to bili promjenjivi faktori u zajednici, politički, vjerski, običajni, itd.

Na koncu, možemo zaključiti da je ovaj zbornik radova od velike vrijednosti za sve one znanstvenike koji se bave ili namjeravaju istraživati razne aspekte marginalnosti u Hrvatskoj u kasnom srednjem i ranom novom vijeku. Zbornik je posebice važan zbog činjenice da je u hrvatskoj medievistici, pa i općenito u historiografiji, uz nekoliko izuzetaka ta problematika bila slabo zastupljena.

Vanja Skeledžija

Konjevrate i Mirlović Zagora – župe Šibenske biskupije. Zbornik radova znanstvenog skupa Sela šibenskog zaleđa župa Konjevrate i Mirlović Zagora u prošlosti, ur. Ante Gulin, Odsjek za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2005., 642. str.

U studenom 2002. u Županijskom muzeju Šibenik održan je znanstveni skup pod naslovom Sela šibenskog zaleđa župa Konjevrate i Mirlović Zagora u prošlosti. U radu skupa sudjelovalo je 25 znanstvenika i predavača čija područja znanstvenog zanimanja sežu od biologije, preko arhitekture, do povijesti. Referati pak, sad utkani u opsežno izdanje, zrcale bogat znanstveni raspon: obrađuju raznolike teme vezane uz Konjevrate i Mirlović zagoru i propituju taj dio Hrvatske s mnogih motrišta, zahvaćajući u prošlost sve do najstarijih vremena. Knjiga se sastoji od 26 znanstvenih priloga razvrstanih u osam poglavlja. Cjeline

su: zemljopis, arheologija, povijest, Crkva, demografija, etnologija, onomastika i jezikoslovlje te, na koncu, teme iz sakralne i profane graditeljske baštine kraja.

Već na početku treba jasno reći da je Zbornik vrijedan doprinos hrvatskoj historiografiji i na općem i na lokalnom planu. U Hrvatskoj se naime još uvijek osjeća znatan manjak djela i monografija koje bi obuhvatile i prikazale povijest pojedinih naših krajeva – to svakako vrijedi i za Dalmatinsku zagoru pa onda i za ovo, njezino sjeverozapadno područje. Prošlost dviju župa bogata je i burna, ovdašnji nam arheološki nalazi govore već o vremenu prije devetog stoljeća, a pisani izvori dopiru do trinaestog. Toga predjela Šibenske županije dosad su se u svojim radovima doticali don Krsto Stošić, Ivo Furčić i Krešimir Kužić. Kako navedeni autori u pojedinim djelima daju vrijedne podatke o tom kraju, u ovom ih zborniku dono-sioci novih radova nemalo puta citiraju. Treba još jednom naglasiti kako nam se obzori što se tiču poznavanja ovoga dijela Hrvatske, čitanjem ovakovoga djela osjetno šire: na po-vijesnu se dimenziju nastavljaju spomenute druge znanosti, prikazane u zasebnim poglavljima.

Prva cjelina naslovljena je «Zemljopisna obilježja». Poglavlje otvara članak *Geološka obilježja šibenskog zaleđa* (19.-32.) autorica Katarine Krizmanić i Nediljke Prlj-Šimić. Geologija šibenskog zaleđa tu je uzeta kao znakovit primjer cjelokupne geološke slike Dalmacije. Bogat, nadahnuto napisan prilog upoznaje nas i s današnjom geološkom slikom područja na kojemu se nalaze sela Konjevrate, Mirlović Zagora, Pakovo Selo, Čvrljevo, Pokrovnik, Gulini, Lozovac... Također se donose i kratki osvrti na stratigrafiju, tektoniku, hidrogeologiju, speleologiju i geološku evoluciju rečenog područja.

Drugi prilog prvog poglavlja rad je Drage Marguša *Flora i fauna nacionalnog parka Krka na prostoru župe Konjevrate* (33.-66.). Na početku članka vrijedno su pobrojani izvori i literatura što se odnose na floru i faunu nacionalnog parka Krka od najstarijih vremena do danas. Župa Konjevrate u tom kraju prebogatu biljnim i životinjskim vrstama nije iznimka: toj činjenici u učinkovitu potvrdu autor uklapa sveobuhvatne tablične popise i mnoštvo fotografija, na kojima najbolje upoznajemo prirodno bogatstvo kraja, od papratnjača i sjemenjača, preko vodozemaca, do nekih od čak 134 vrste ptica.

Višnja i Marko Vučetić u članku *Klimatske značajke šibenskog zaleđa* (67.-82.) donose temeljitu raščlambu klimatskih kretanja na šibenskom području. Kao osnova za analizu poslužili su meteorološki podaci prikupljeni na glavnoj meteorološkoj postaji Šibenik i klimatološkoj postaji Drniš od 1961. do 1990. Rezultati upućuju na porast broja vrućih dana i dana s grmljavinom, ali i na smanjenje srednje godišnje relativne vlažnosti zraka na šibenskom području, u razdoblju od 1949. do 1999. Oborine te broj oblačnih i hladnih dana smanjuje se, a trajanje sijanja sunca te broj vedrih dana i onih s toplim noćima u porastu je. Opća tendencija jest da zime postaju blaže, a ljeta toplija.

Drugu cjelinu čine arheološki prilozi. Prvi je *Pretpovijesna arheološka topografija prostora župa Konjevrate i Mirlović Zagora* (85.-101.) autora Marka Mendušića. Članak prati prošlost rečenoga kraja slijedeći sve važne tragove što su ih protekla razdoblja tu ostavila. Uslijed iščitavanja ostataka materijalne kulture, od kojih su mnogi prikazani na fotografijama, od doba prve pojave čovjeka na tim prostorima pa do susreta s rimskom civilizacijom, pred našim se očima jasnije ocrtavaju minule epohe, a njihov nam je slijed na tom području olakšano posložiti i pojmiti u njihovoj ukupnosti.

Drugi je prilog članak *Tragovi rimskih cesta na području župa Konjevrate i Mirlović Zagora* (103.-110.) Željka Miletića. U rimskom se razdoblju, saznajemo, taj kraj nalazio upravo između važnih cesta Akvileja – Burnum – Dirahij i Jader – Salona te autor, polazeći od takvih, ustrojbeno važnih okolnosti, propituje kakva je mogla biti prostorna organiziranost područja u antičko doba. Pri takvim promišljanjima ne može se ispustiti ni činjenica da je također riječ i o razmеди teritorija municipalnih središta Scardone, Ridera i Magnuma.

Treća cjelina, «Povijesni prilozi», s deset je radova najopsežnija. Prvi je prilog Ante Gulina *Sela župa Konjevrate i Pokrovnik u srednjemu vijeku* (113.-136.). Te se župe, čiji je prostor naseljen još od najstarijih vremena, kao lokaliteti prvi put spominju u darovnici kralja Bele IV. iz 1251. Statutarne odredbe grada Šibenika, usklađene s mletačkom vlašću na tom području, okvir su s kojim je neraskidivo povezana i unutar kojeg se promatra i prošlost obiju župa. Slijedeći autorovo izlaganje doznajemo kako prekid razmjerno mirna života na tom prostoru povijest bilježi 1468. godine s provalom Osmanlija. Oni opustošiše obje župe, a stanovništvo jako nastrada. Neki se stanovnici skloniše u Šibenik ili na otoke, dočim se drugi dio razbježa ili ostade pod vlašću zavojevača sve do konačnog oslobođenja tih krajeva potkraj 17. st.

Rad Damira Karbića naslovljen *Sela župa Konjevrate i Mirlović Zagora u srednjovjekovnim bilježničkim spisima* (137.-166.) upozorava na bogatstvo građe o području srednjovjekovnih župa Konjevrate i Pokrovnik što je se može pronaći u sačuvanim spisima šibenskih bilježnika. Rečeni su ponajvećma pohranjeni u Državnom arhivu u Zadru, a manjim dijelom u drugim ustanovama, prvenstveno u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu te u Biskupijskom arhivu u Šibeniku. U članku dosljedno opremljenu znanstvenim aparatom autor prikazuje novopronađene podatke o stanovništvu i toponimiji toga kraja.

Već spomenuti Krešimir Kužić donosi treći rad u toj cjelini. Pod naslovom *Povijest župa Konjevrate i Mirlović Zagora u razdoblju od 1463. do 1718.* (167.-181.) očekuje nas zanimljiv i pregledan prilog u kojemu se upoznajemo sa širokim rasponom zbivanja na prostoru obiju župa. Od prvih osmanlijskih navala u 15. st. pa sve do tzv. Malog rata, što je završio Požarevačkim mirom 1718. godine, pred našim se očima razvija klupko tamošnje burne prošlosti. Najzvučnije nesretne događaje – ratove i ratna zbivanja – tu upotpunjuje i potkiiva ona toliko važna sastavnica – praćenje društvenih i ekonomskih tendencija kroz povijesna razdoblja. Na koncu rada nalazimo poglavlje s temeljnim podacima o najpoznatijoj obitelji iz toga kraja – obitelji Vojnović-Nakić.

Sela župa Konjevrate i Mirlović Zagora u mletačkim katastrima Dalmacije iz 18. st. (183.-197.) rad je pak autorice Lovorke Čoralić. Mirnodopsko razdoblje, nadošlo nakon mira u Srijemskim Karlovcima 1699. godine, zatječe širi prostor dalmatinskog zaleđa oslobođenim od Osmanlija, ali ovoga puta pod mletačkom upravom. Uslijedila je nova regulacija zemljišnih odnosa na toj, kako je Mlečani zvali, *Novoj stečevini* (*Acquisto nuovo*). Autorica polazi od podataka iz tada, u promijenjenim vlasničkim okolnostima, prijeko potrebnih mletačkih katastarskih, nastalih između 1709. i 1751. U članku su iscrpno opisane značajke stanovništva naselja Mirlović Zagora, Pakovo Selo i Pokrovnik u to doba, te se čitatelji upoznaju i s važnim podacima o onodobnom gospodarskom i društvenom razvoju toga kraja.

Peti među povijesnim prilozima je onaj naslova *Stopama europskih i hrvatskih znamenitih putnika po lozovačkom i konjevratskom zaravanku* (199.-218.) autora Krešimira Čvrljka. U živopi-

sno napisanu i znanstveno pomno opremljenu članku saznajemo kako je mali čovjek tu živio u prošlosti, kakav su dojam putnicima ostavljali tamošnji ljudi svojim ponašanjem i izgledom, gdje su i kako obitavali, što su proizvodili, kakva im je, ukratko, bila životna svakidašnjica. Pri razradi svjedočanstava onih, dakle, koji su lozovačkim i konjevratskim zara-vankom prolazili i zapažali stvari oko sebe, stvarajući tako vrijednu potporu mogućnosti kasnije cjelovite rekonstrukcije života na tom području, autoru se, kako kaže, «nametnula trodijelna i nužno interferirajuća sadržajna okosnica: 1. Trtar i trtarsko vino na stranicama europskih putopisa; 2. Romantika Krke u službi industrije; 3. Drevno raspuće Tromilja na stranicama europskih putopisa.» Opskrbivši čitatelja dragocjenom dopunom za potpunije shvaćanje i doživljaj rečenoga kraja, Čvrliak svoj prilog zaključuje rečenicom: «Povijest je učiteljica života, a život je tvorni čimbenik povijesti».

Slijedi rad Zdravka Dizdara *Sela župa Konjevrate i Mirlović Zagora u razdoblju od 1900. do 1950.* (219.-277.). Taj vrlo jasan i pregledan prikaz stanja i zbivanja na području spomenutih župa u razmjerno nedavno vrijeme temelji se na opširnu proučavanju izvora i relevantne literature. Pouzdanim je vodičem kroz jedno vrijeme što je relativno kratko, no nažalost obiluje tragičnim događajima i smjenama državnih, upravnih i stranačkih vlasti. Priložene su mnoge karte, nacrti te preslici članaka i dokumenata koji bjelodano pokazuju kako su udari na hrvatsko biće i na tom području u to doba tekli gotovo bez prekida, a ponajviše je Hrvata palo žrtvom četnika. Za rata, ali pretežito njegovim koncem i u prvim godinama nakon njega, ubijeno je 296 stanovnika župe Konjevrate i 185 župe Mirlović.

Šedmi prilog te povjesničke cjeline nosi naslov *Žrtve Drugoga svjetskog i Domovinskog rata u župama Konjevrate i Mirlović* (279.-299.). Autor Petar Bezina u uvodnom dijelu ocrtava povijest franjevacu od njihova dolaska na područje Dalmacije. Prikazuje i razdoblje Drugoga svjetskog rata, teško za sav narod na tim prostorima, tijekom kojega je nastradalo i mnogo pripadnika reda. U drugom, većem dijelu članka, prema kojemu je rad i naslovljen, iscrpni su popisi žrtava što su ih župe pretrpjele u Drugom svjetskom i Domovinskom ratu. Popisi su razvrstani prema pojedinim selima, a uz imena i nadnevke donose i još pokoje podatke o nesretnim žrtvama.

Župe Konjevrate i Mirlović Zagora od 1950-ih do Domovinskog rata 1990/91. (301.-314.) članak je Ante Gulina. Na temelju vlastitih sjećanja i stručne literature iznijet je pregled važnijih povijesnih zbivanja u dvjema župama iz razdoblja od pedesetih godina 20. st. do Domovinskog rata. Ocrtavajući društveno i političko ozračje u doba partijskog režima, autor poseban naglasak stavlja na gospodarske prilike. Navlastito se osvrće na obnovu i izgradnju sela te na njihov razvoj s obzirom na elektrifikaciju. Čitajući taj rad, i opet se susrećemo s tužnom činjenicom, u posljednje vrijeme nažalost karakterističnom za čitavu Hrvatsku: danas je taj kraj pustiji nego što je bio nekad; prema najnovijim demografskim podacima, stanje se možda ponešto popravlja, ali škole još uvijek zjape prazne!

Slijedi deveti prilog, naslovljen *Razvitak školstva u selima župa Konjevrate i Mirlović Zagora* (315.-329.), autora Ivica Đakovića. U tom osebujnu radu saznajemo kako je tekla izgradnja škola i razvoj školstva na rečenom području, a putem preglednih tabličnih prikaza ponovo nam se daje i mogućnost osvjeđenja o tome kako je u tome kraju – koji uzgred budi rečeno nažalost u tom pogledu nije nikakva iznimka – današnja demografska slika porazna. Na

nekoć prenapučenu prostoru škole su danas ugasle. Školstvo je pak za vladavine Komunističke partije utrlo put takvu tužnu stanju, i to stoga što ni u obrazovnom, ni u odgojnom smislu nije bilo na visini svoje zadaće. Tako, kaže autor, u Hrvatskoj ne samo danas, već dug niz godina imamo mnogo mladih što su «odgojeni za slobodu raspadanja», te naša zemlja pati.

Josip Juras sastavio je sljedeći rad, *Prvi višestranački izbori na području bivše općine Šibenik 1990. i Domovinski rat (1991.-1995.)* (331.-348.). U radu se na sažet i pregledan način iznosi tijekom političkih zbivanja na prostoru bivše Jugoslavije uoči njezina raspada, nakon kojega je 1990. došlo do prvih višestranačkih izbora u RH. Konjevrate su tada pripadale općini Šibenik, a Mirlović općini Drniš, te su izbori provedeni u tom pravnom okviru. U drugom dijelu rada govori se o pregovorima koji su prethodili ratnim događajima i onima vođenima tijekom rata (1991.-1995.). Rad je opremljen fotografijama povijesne vrijednosti.

Crkvene prilike na području župa Konjevrate i Mirlović Zagora u prošlosti (351.-369.) rad je Vicka Kapitanovića, kojim se otvara četvrta cjelina, naslovljena «Crkvene prilike». Na osnovi društveno-političkih okolnosti u šibenskom zaleđu i njihova povijesnog razvoja, autor daje sliku crkvenog ustroja i religijskog života na prostoru gdje se danas nalaze župe Konjevrate i Mirlović Zagora. Arheološka istraživanja i malobrojna pisana svjedočanstva čine potku iz koje izvodi svoje postavke za ranokršćansko i starohrvatsko razdoblje, a sve dovodeći u širi okvir općih crkvenih prilika. Saznajemo i kako je vjerojatno bio sazdan arhiprezbiterat Kosević sa župama Konjevrate i Pokrovnik, kako je sustav urušen prodorima Osmanlija te na koji je način nakon oslobođenja crkveni ustroj ponovo zadobio svoj oblik.

Drugi je rad u tom poglavlju *Župe Pokrovnik, Mirlović Zagora i Konjevrate od prvog spomena do danas* (371.-385.). Autor Ivon Mendušić o tim trima župama Šibenske biskupije iznosi osnovne podatke na temelju literature, kraćih izvora i osobnih sjećanja. Kako je zapisivač ondje bio župnikom, čitatelj se upoznaje s rečenim odjeljkom Šibenske biskupije u rasponu od njegovih prvih spomena pa do suvremenog doba, o kojemu Ivon Mendušić piše nadahnutim perom. U članku je naglašeno, a naglasiti je i nama, kako su sve tri rečene župe dale nekoliko znamenitih ljudi te velik broj svećenika.

Treći i posljednji prilog te cjeline rad je fra Augustina Krole naslovljen *Župa Marijina Uznesenja Mirlović* (387.-408.). Iz rukopisne ostavštine pok. fra Augustina Krole, koja se čuva u župnom uredu u Mirlović Zagori, priložena su važnija poglavlja njegova djela, poglavlja što govore o selima mirlovičke župe i njezinim crkvama. U njegovim svjedočanstvima naila-zimo na opise i zabilješke pisane s velikom ljubavlju prema rečenom kraju, ali i sa znanstvenom akribijom. S obzirom na to da se u tim zapisima donose valjani i dosad manje poznati podaci, od posebna probitka za široko čitateljstvo, to su u ovome zborniku reci Augustina Krole pridruženi suvremenoj historiografiji i iznijeti na svjetlo dana.

U petoj su cjelini demografski prilozi. Prvi je onaj Zorana Ladića, *Matične knjige rođenih kao izvor za demografsku povijest župa Konjevrate i Mirlović Zagora u 18. i 19. st.* (411.-436.). Matične knjige rođenih dviju župa, iz druge polovine 18. i sredine 19. st., autoru su poslužile kao temelj da raščlani neke aspekte demografske i obiteljske povijesti toga kraja. Priloženi su preslici tih vrijednih stranica, s kojih je autor «kretao» metodom kvantitativne analize podataka, te mnogo preglednih dijagrama. Usporednom raščlambom s drugim hrvatskim selima i gradovima mnoga se odnosna pitanja kao što su problematika godišnje i mjesečne

distribucije rođene djece, mortalitet, pitanje izvanbračne djece, blizanaca te učestalost imena koja su nadijevana djeci, tu stavljaju u širi povijesni kontekst.

Drugi i zaključni članak poglavlja «Demografski prilozi» jest rad Mate Matasa pod naslovom *O demografskim obilježjima Šibenske zagore (na primjerima područja župe Sv. Ivana – Konjevrate i župe Uznesenja Marijina – Mirlović)* (437.-447.). Rezultati popisa stanovništva provedenih od 1857. do 2001. poslužili su autoru temeljem za široku obradu demografskih obilježja Šibenske zagore. Pri istraživanju naodmet nisu bili ni tablogrami Državnog zavoda za statistiku s pokazateljima prirodnoga kretanja stanovništva, a ni dostupne matične knjige te drugi relevantni izvori. I u ovom se članku susrećemo s najvećom nedaćom suvremene Hrvatske, golemom nevoljom na koju nam se već više puta skretala pozornost: demografskim izumiranjem prostora.

Slijedi šesto poglavlje, «Etnografski prilozi». Otvara se člankom *Običaji i vjerovanja sela župa Konjevrate i Mirlović Zagora* (451.-490.) Dinke Alaupović-Gjeldum. Životni godišnji ciklus sela s prostora šibenskog zaleđa sa svojim običajima i vjerovanjima tema je autoričine etnografske obrade. Terenska istraživanja provedena tijekom 2002/2003. u Konjevratima, Pakovu Selu, Pokrovniku i Mirlović Zagori iznijela su na svjetlo dana podatke o mnogim običajima, koji se uglavnom odnose na razdoblje do sredine 19. st., ali djelomice i do današnjih dana. U radu nailazimo na mnoge ilustrativne fotografije. Saznajemo kako su se nakon Drugoga svjetskog rata mnogi običaji zapustili, a službena je ideologija svuda bila kadra pronaći nepoželjne pučko-religijske elemente. Za Domovinskog su se pak rata neki preživjeli običaji prestali održavati zbog ratnog stanja. Danas se, uza sve to, u nekim pogledima zamjećuje povratak ljudi etnografskoj baštini, kao način prepoznavanja i ponovnog iznalaženja vlastitoga identiteta.

Jadran Kale autor je sljedećeg članka, naslova *Tradicijsko stočarstvo i etnografska slika župe Konjevrate* (491.-503.). Predmeti, običaji i vjerovanja vezani uz stočarstvo imaju, kako se u prilogu ističe, veliku važnost u gospodarstvu i raznim drugim strukturama života stanovnika istraživanog dijela Dalmatinske zagore. Na temelju mnogostrukih istraživanja tu nam se pred očima pomalja slika tradicijskog stočarstva i zavičajnog življenja stanovništva župe Konjevrate u minulo doba. Svatko se u našim krajevima i u današnje vrijeme još može sjetiti mnogo čega tradicijskog, iz kojega god aspekta života: društva, jezika, odijevanja, narodnih običaja itd. što mu je jednostavno vrlo nedavno nestalo iz vida – naprosto se prestalo održavati, zaboravilo se. Naleti modernog načina života snažno su ugrozili i znanja, vještine pa onda i nazivlje što se odnosi na tradicijsko stočarstvo.

Treći članak u ovome poglavlju, *Organizirana folklorna djelatnost u selima župa Konjevrate i Mirlović Zagora* (505.-518.), iz pera je Joška Čalete. Prilog nastoji upozoriti na specifičan fenomen organizirane folklorne djelatnosti, koja kroz primjenu i prezentaciju (izvedbu) pridonosi očuvanju lokalne glazbeno-plesne tradicije, te razmotriti njezin utjecaj i važnost za društveni život župa Mirlović Zagore i Konjevrate. Na primjerima SKUD-a «Sloga» iz Pakova Sela i KUD-a «Zvona Zagore» iz Mirlovića, putem opisa njihova djelovanja te uza spominjanje i ostalih kulturno-umjetničkih društava iz šibenskog zaleđa, autor pokušava primijeniti opći model nastanka, trajanja, aktivnosti i opstanka organiziranih folklornih skupina (KUD-ova), osnovnih jedinica fenomena organizirane folklorne djelatnosti.

Sedmu cjelinu čine onomastički i jezični prilozi. Ivana Matas Ivanković piše *O prezimena župa Konjevrate i Mirlović Zagora* (521.-532.). U radu su obrađena prezimena župa Konjevrate i Mirlović Zagora na način da se čitatelju pokazuje njihovo podrijetlo, prvotno značenje, objašnjava tvorba. Jezične pak raščlambe, napose one prezimena kao neizostavnog dijela neke jezične baštine, važan su pokazatelj demografskih promjena. One uvijek, pa tako i na tom prostoru, pomažu u produbljivanju spoznaja o vremenu naseljavanja stanovnika, o njihovu zanimanju, regionalnom podrijetlu, o karakterističnim prilikama u kojima se živjelo te o migracijskim osebjnostima. Priložena je lista prezimena te pomno izrađen popis literature.

Drugi je članak te cjeline rad Ivane Kurtović *O govorima šibenskog zaleđa župa Konjevrate i Mirlović Zagora* (533.-540.). Nakon jasna i informativna uvoda autorica iznosi osnovna jezična obilježja govora šibenskog zaleđa, koji pripadaju novoštokavskom ikavskom dijalektu štokavskog narječja. Znanstvenički dosljedno daje se pregled samoglasničkoga, suglasničkoga, naglasnoga i oblikotvornoga sustava s pripadnim osobitostima te osvrt na rječnik toga kraja. Rad je bogat primjerima, a donosi i shodnu literaturu.

U osmoj cjelini, naziva «Sakralni i javni objekti», prvuje rad je Meri Kunčić *Arhitektura i inventar crkava u župama Konjevrate i Mirlović Zagora u Šibenskoj biskupiji* (543.-552.). Upoznajemo se s povijesnim podacima o crkvama Uznesenja Marijina u Mirlović Zagori, sv. Mihovila u Pokrovniku, sv. Ivana Krstitelja u Konjevratima i sv. Franje u Pakovu Selu. Arhitektonska obilježja, pa liturgijski predmeti, slike i kipovi iz tih crkava nalaze se u ostanu autoričine analize. Na osnovi iznijetih činjenica te provedena znanstvenog raščlanjivanja donosi se zaključak da je glede stilskih utjecaja kod tih objekata riječ o klasicističkim uzorima, iako se ne smiju zaboraviti ni kasnije intervencije, sve do konca Domovinskog rata.

Slijedi članak Zdravka Živkovića *Narodno, sakralno i profano graditeljstvo na području župa Konjevrate i Mirlović Zagora* (553.-572.). U radu se ukratko opisuje stvaralaštvo na prostoru tih dviju župa što se tiče, kako i naslov govori, trovrsnoga graditeljstva. Tu su škole, crkve i drugi javni objekti čije su specifičnosti, vidljivi utjecaji i namjena od najstarijih vremena do danas temom posebna osvrtu unutar ovoga rada. Donose se vrijedne fotografije javnih i sakralnih objekata u današnjem stanju, što čini važan prinos cijelu poglavlju.

Pri kraju knjige naići ćemo na bilješke o autorima priloga Zbornika, nekih i samih poteklih iz rečenoga kraja, nekih pak ljudskim i znanstvenim interesom potaknutih da se bave temama vezanima uz taj divan hrvatski prostor.

Nakon prikaza ovako brojnih radova, koji s toliko različitih strana pristupaju rečenome kraju te ga osvijetljuju s tako važnih gledišta, možemo reći da je Zbornik, zajedno s preciznim kazalima i referentnim podacima, sada uzor u koji se valja ugledati pri izradi monografija hrvatskih krajeva. Nadati se da će se u skoroj budućnosti, imajući pred očima upravo ovaj djelatan uzor, pregaoci latiti i novih monografskih ili skupnih pothvata i na vidjelo dana iznijeti nekiput skrivene krasote hrvatske zemlje i njezinih ljudi.

Martin Muhek